

The Political
Sciences and the
Other Social
Sciences

ȘTIINȚELE POLITICE ȘI CELELALTE ȘTIINȚE SOCIALE

MATTEI DOGAN

The relationship between the political sciences and the other social sciences: specialisation, fragmentation, hybridisation, recombination of specialities resulting from fragmentation

Disciplina *știință politică* este "râu definită, amorfă și eterogenă". Cu acest diagnostic, editorii Fred I. Greenstein și Nelson W. Polsby își deschid prefața la primul *Handbook of Political Science* (1975: 1). Douăzeci de ani mai târziu, principalele caracteristici ale științei politice sunt: specializarea, fragmentarea și hibridarea. Frontierele lor sunt deschise și mobile și nu mai trebuie definite. Procesul de specializare a generat o fragmentare crescândă a subdomeniilor, care nu sunt "amorfe", ci bine organizate și creative. "Eterogenitatea" se datorează în mare parte schimbului cu disciplinele învecinate prin construirea de punți între domeniile specializate ale diverselor științe sociale. Procesul de interfertilizare s-a realizat prin hibridare.

Relația dintre știința politică și celelalte științe sociale este de fapt o relație între sectoarele diverselor discipline, nu între disciplinele ca întreg. Nu este un efort "interdisciplinar". Din moment ce nu există progres fără specializare, schimburile creative au loc între subdomenii specializate, de cele mai multe ori la granițele disciplinelor formale. Progresul științelor sociale poate fi explicat în principal prin hibridarea segmentelor științelor. O istorie a științei politice și a tendințelor din interiorul acesteia nu poate să nu facă referire la celelalte științe sociale.

Specializare, fragmentare, hibridare

Trebuie să facem diferență între specializarea în cadrul unei discipline formale și specializarea la intersecția subdomeniilor monodisciplinare. Cea din urmă, adică hibridarea, nu poate avea loc decât după prima.

În istoria științei se poate observa un proces dublu: pe de o parte, o fragmentare a disciplinelor formale și, pe de altă parte, o recombinare a specialităților rezultând din fragmentare. Noul domeniu hibrid poate deveni independent, ca economia politică; sau poate continua să afirme o loialitate duală, ca geografia politică. În cazul din urmă, nu suntem siguri dacă o lucrare apartine mai mult geografiei sau științei politice.

Criteriul ar putea fi predominantă unuia sau altuia dintre componente sau afilierea formală a autorului. Antropologia politică este o ramură a antropologiei, dar și un subdomeniu al științelor politice. Unde se termină sociologia istorică și unde începe istoria socială? Nesiguranța crește și mai mult în cazul recombinărilor triple. Proportiile relative nefiind evidente, afilierea esențială este stabilită arbitrar, pentru că gradul de rudenie între specialități variază mult.

Cercetare interdisciplinară sau recombinare a fragmentelor științelor?

Unii savanți fac elogiu "interdisciplinarității". Ascendența recomandării vin adesea din partea celor mai creativi savanți, pentru că ei sunt primii care observă problemele cauzate de gologile dintre discipline. Dar această recomandare nu este realistă. Astăzi, nimenei nu mai poate cunoaște în mod apropiat mai mult de o disciplină. Este o utopic să vrei să stăpânești două sau mai multe discipline întregi. Dat fiind că implică abilitatea de a cunoaște și de a combina discipline întregi, ambiția de a domina două sau mai multe discipline este iluzorie.

Fiind atât de dificil pentru un singur om de știință să fie cu adevărat multidisciplinar, unii cercetători se fac avocați cercetării în echipă. Aceasta a fost propunerea lui Pierre de Bie, prezentată în lucrarea monumentală publicată de UNESCO (1970). Cercetarea în echipă este productivă în mariile laboratoare științifice, dar greu de realizat când cste vorba de științele

sociale. Singurele exemple de succes sunt în domeniul producerii sau culegerii de date și foarte rar în domeniul interpretării sau sintezei (archeologia fiind o excepție).

Demersul multidisciplinar este iluzoriu, pentru că presupune tăierea realității în părți componente. Unii cercetători procedează în paralel, abordând demersuri filologice, antropologice, istorice, etnologice, psihologice și sociologice. Această alternanță a demersurilor, care nu permite aproape niciodată o întâlnire a disciplinelor, are ca rezultat, în cel mai bun caz, un paralelism util - dar nu o sinteză. De fapt, cercetările care cuprind mai multe discipline implică o combinare de segmente ale disciplinelor, de specialități și nu de discipline întregi. Punctul de contact fertil este stabilit între sectoare și nu între granițele disciplinare. Luând în considerare tendințele actuale din științele sociale, cuvântul "interdisciplinaritate" pare neadecvat. Are un iz de superficialitate și dilettantism și de aceea ar trebui evitat și înlocuit cu termenul de hibridare a fragmentelor științelor.

Specializarea și fragmentarea

În gândirea carteziană, analiza înseamnă dissecarea lucrurilor în părți componente. Toate științele, de la astronomie la zoologie, au progresat din secolul al XVI-lea încoace pe baza diferențierii interne și a inter-stimulării între disciplinele care apar. Fiecare specialitate a dezvoltat un patrimoniu de cunoștințe, pe măsură ce înțelegerea sa asupra lumii a avansat. Pe măsură ce aceste patrimoni au evoluat, specializarea a devenit mai puțin o alegere și mai degrabă o necesitate. Specializarea focalizată a dus la crearea de subdiscipline, dintre care multe au devenit autonome.

În literatura de specialitate se găsesc o mulțime de lamentări privind fragmentarea științei politice. Citez aici doar două dintre cele mai recente plângeri. "Astăzi nu mai există un singur punct de vedere dominant... disciplina este fragmentată în concepția sa metodologică... studenții nu

mai sunt siguri ce înseamnă politica" (Easton and Schelling 1991: 49). În țările nordice, "științele politice au arătat tendința de a se dezintegra în subdomenii, dar acestea sunt subdomenii ale altor științe. Totuși, dezintegrarea a continuat și a luat în ultima vreme forme diferite care nu mai au identitatea științei politice" (Anckar, 1987: 72).

În realitate, fragmentarea rezultă din specializare. Divizarea disciplinelor în subdomenii tinde să se instituționalizeze, așa cum se poate observa din organizarea de mari departamente de științe politice în numeroase universități europene și americane.

O bună indicație asupra fragmentării disciplinei este numărul tot mai mare de publicații specializate. În ultimii doi-sprezece ani, au fost lansate în domeniul științelor politice o sută de publicații specializate, în limba engleză. Majoritatea acestor publicații trec granițele a două sau trei discipline. Multe dintre ele apar în Europa. Alte noi publicații hibride au apărut în franceză și germană. Unificarea europeană a avut un impact asupra dezvoltării de publicații internaționale axate pe domenii specifice.

Specializarea crescândă poate avea efecte asupra rolului asociațiilor profesionale naționale și a publicațiilor ne-specializate.

"Pe măsură ce specialiștii în științe politice au devenit tot mai specializați, unii membri ai Asociației Americane pentru Științe Politice, APSA au conchis că interesele lor sunt servite mai bine de alte organizații. De exemplu, un expert în domeniul comparațiilor între guverne poate găsi că are mai multe în comun cu economiști, sociologii și antropologii care lucrează în același domeniu, decât cu alții specialiști în științe politice. Această faptă poate duce și la scăderea valoii (American Political Science Review)... Specializarea a provocat devalorizarea

motivelor de a deveni membru al APSA" (Lynn 1983: 114-115).

Același fenomen poate fi observat în Europa. Asociațiile profesionale naționale pierd teren în favoarea organizațiilor internaționale care reprezintă specializarea în diverse discipline.

De la specializarea la hibridare

Este necesar să evidențiem ambele părți ale procesului: fragmentarea în domenii specifice și specializarea prin hibridare. Interacțiunea dintre aceste două procese, și nu procesele izolate, au dus la progresul remarcabil atât al științelor naturale, cât și al științelor sociale. Continua restrucțurare a științei politice, ca și a celorlalte științe sociale, a fost rezultatul acestor două procese. Totuși, atât fragmentarea cât și corespondentul său, hibridarea, s-au dezvoltat în știința politică mult mai recent decât în rest. În trecutul îndepărtat, domeniile hibride erau rezultatul cămpurilor dintre disciplinele globale. Astăzi, aceste cămpuri apar între subdomeniile specializate din rândul subdisciplinelor învecinate. În consecință, fragmentarea disciplinelor în subdomenii specializate în ultimele câteva decenii a dus la dezvoltarea de specialități hibride.

Specialitățile hibride nu se află neapărat la jumătatea drumului dintre două discipline suverane. Ele pot fi enclave ale unei secțiuni a științelor politice într-un sector al unei alte discipline; combină două domenii delimitate, nu discipline întregi. Aceste domenii nu trebuie să fie adiacente.

Hibridarea apare pe lista de comitete de cercetare sponsorizate de Asociația Internațională de Științe Politice. Dintre cele 40 de grupuri recunoscute în 1995, majoritatea sunt legate de specialități ale altor discipline și deci, sunt hibride: sociologie politică, filozofie politică, geografie politică, psihopolitică, religie și politică, elite sociale și politică, forțele armate și politică, alienare politică, politică și etnicitate, educație politică, economie politică

internățională, ordine economică internațională, științe juridice comparative, biologie și politică, economic și politică, știință și politică, pluralism sociopolitic, politici în domeniul sănătății, rolul sexelor și politica, schimbarea globală a mediului înconjurător, analiza conceptuală și terminologică etc. Fiecare din aceste grupuri este în contact cu specialiști aparținând formal altor discipline.

Studiile sociometrice arată că numeroși specialiști lucrează mai mult cu colegi aparținând formal altor discipline, decât cu colegi din propriul lor domeniu. "Colegiul invizibil" descris de Robert Merton, Diana Crane și alții sociologi ai științei este o instituție eminentă interdisciplinară, pentru că asigură comunicarea nu numai de la o universitate la alta și peste granițele naționale, ci mai ales între specialiștii atașați administrativ diverselor discipline. Rețelele de influență transdisciplinară sunt de așa natură încât desfășoară vechea clasificare a științelor sociale¹.

Imprumuturi și schimburi între discipline învecinate

Procesul de hibridare constă în primul rând în a imprumuta și a da cu imprumut concepte, teorii și metode.

Difuzarea conceptelor între discipline

Timp de un secol și jumătate, de la lucrarea din 1832 a lui Sir George Cornwall Lewis, *The Use and Abuse of Some Political Terms*, la colecția editată în 1984 de Giovanni Sartori, *Social Science Concepts*, numeroși savanți au denunțat confuzia conceptuală și polisemia de termeni din diverse discipline și în particular, din științele politice. Una din rațiunile acestei polisemii este indicată de Sartori (1984: 17): "Nu putem forma o propoziție dacă nu cunoaștem deja sensul cuvintelor pe care aceasta le conține... Cuvintele nu-și dobândesc sensul prin propoziția în care sunt pla-

sate, ci mai degrabă sensul unui cuvânt este specificat de propoziția în care se află".

O altă cauză importantă a acestor probleme semantice este peregrinarea conceptelor de la o disciplină la alta. Conceptele împrumutate au nevoie de o oarecare adaptare la contextul noii discipline, pentru că un concept nu este doar un termen, ci și o noțiune sau idee. Un studiu recent asupra celor 400 de concepte folosite în științele sociale a evidențiat puține neologisme (de Grolier 1990: 271) și acest lucru poate fi explicat prin faptul că tot mai multe concepte sunt împrumutate și nu create. Unele concepte sunt reanimate după o lungă perioadă de uitare. Max Weber a reinventat conceptul de charisma după secole de neglijare. David Apter a utilizat conceptul de organizație consociatională, care a fost aplicat la început instituțiilor prezbiteriene din Scotia. Apter l-a folosit pentru a analiza conflictul politic din Uganda. Arendt, Lipshart și mulți alții au dezvoltat acest concept, referindu-se la miciile democrații europene, Canada și Africa de Sud.

Putem neglija etimologia conceptelor pentru a sublinia măsura în care împrumutul fertilizează imaginația. Cuvântul "rol" vine din teatru, dar Max Weber l-a dat o semnificație sociologică. Din sociologie, acest concept s-a răspândit pretutindeni. Cuvântul "revoluție" a fost propus de Copernic, dar a fost aplicat pentru prima oară în politică de Ludovic al XIV-lea. Istoricii l-au adoptat, sociologii l-au articulat, înainte de a-l oferi științelor politice.

Patrimoniul științelor politice este plin de concepte împrumutate, care sunt hibride în sensul că au fost generate în alte discipline și replantate cu grijă în grădina științelor politice. Această disciplină a dat naștere totuși pentru propriul său uz unei lungi serii de concepte importante; cel mai vechi dintre acestea fiind "putere", formulat de Aristotel, iar cel mai recent fiind "implozie", sugerat de căderea Uniunii Sovietice.

Folosind *International Encyclopedia of Social Sciences* (Sills 1968) și indexul analitic al unor cărți importante,

am compilat un inventar de peste două sute de concepte "importante" de științele politice. În procesul de adoptare și adaptare, multe dintre aceste concepte și-au schimbat sensul semantic. Știința politică a împrumutat următoarele concepte importante:

- Din sociologie: acomodare, agregat, asimilare, circulația elitelor, clasa muncitoare, clasă socială, clică, coezione, comportament colectiv, control social, etică protestantă, *Gemeinschaft-Gesellschaft*, ierarhie, statutul inconsistent, individualism, integrare socială, legitimitate, mass-media, militarism, naționalism, secular, segregare, socializare, societate de masă, structură socială, tip ideal, variabile de pattern.
- Din psihologie: afecte, alienare, ambivalență, aspirație, atitudine, comportament, conștiință, dependență, empatie, *Gestalt*, mișcare socialistă, personalitate, stereotip.
- Din economie: alocarea resurselor, cartel, corporatism, industrializare, liberalism, mercantilism, produs național brut, revoluție industrială, venituri diminuate, zone nedezvoltate.
- Din filozofie și de la vechii greci: anarchism, aristocrație, consens, democrație, fațțiune, idealism, libertate, monarhie, oligarchie, pluralism, tiranie, valoare, voiajă generală, *Weltanschauung*.
- Din antropologie: aculturare, afinitate, castă, nepotism, patriarhie, rituri de trecere, societate pluralistă.
- Din teologie: anomie (nesocotirea legii divine), charismă.
- De la jurnaliști și politicieni: imperialism, internaționalism, izolaționism, dreapta și stânga, lobby, neutralism, nihilism, patronaj, plebiscit, propaganda, socialism, sindicalism.

Numerose concepte au origini multiple. Conceptul de autoritarism are două rădăcini, una psihologică și una ideologică. Este adesea înlocuit în mod incorrect cu despotism, autocratie, absolutism, dictatură etc. Conceptul de autoritate a fost

analizat din perspective disciplinare diferite de Malinowski, Weber, Parsons, Lasswell, Kaplan, B. de Jouvenel, C. J. Friedrich, printre alții. Conceptul de cultură (civilă, politică, națională) are multe variante: convergență culturală, configurație culturală, evoluție culturală, integrare culturală, întărziere culturală, paralelism cultural, pluralism cultural, relativitate culturală, sistem cultural, cultură post-materialistă. În ultimele două decenii, specialiștii în științe politice au fost foarte productivi în aceste subdomenii.

Max Weber și Karl Marx, amândoi savanți hibrizi, au fost cei mai prolifici generatori de concepte. Numai Aristotel se poate compara cu ei. Almond și Parsons sunt și ei părinții unui număr impresionant de concepte.

Concepțele sunt adesea germești de teorii: structura generează structuralism, sistemul devine sistemism, capitalul generează capitalism și așa mai departe.

Teorii interdisciplinare

De cuvântul *paradigmă* se face adesea uz și abuz în științele politice, ca și în sociologie, fiind folosit în locul termenului *teorie*. Thomas Kuhn, care a născut acest cuvânt, a făcut cunoscut în mod explicit că folosirea acestuia în științele sociale nu se justifică. El explică în prefața sa la *The Structure of Scientific Revolutions* (Kuhn 1957: viii) că în timpul șederii sale la Centrul de Studii Avansate de la Palo Alto, unde se găsea în compania specialiștilor în științe sociale și politice, a formulat conceptul de paradigmă, tocmai cu scopul de a clarifica diferența esențială dintre științele naturale și cele sociale. Motivul invocat de Kuhn era absența unui consens teoretic în științele sociale. Astăzi dacă un savant "vrea să-și legitimeze teoria sau modelul ca realizare revoluționară, există întotdeauna cineva care se opune" (Weingart 1986: 270).

Există în științele sociale exemple de revoluție paradigmatică posibil de comparat cu cele create de Copernic, Newton,

Darwin sau Einstein? Pot fi teoriile lui Keynes, Chomsky sau Parsons descrise ca paradigmatic? În științele sociale, progresul se petrecă prin revoluții paradigmaticce sau prin procese cumulative? Există cu adevărat paradigmă în științele sociale?

În cadrul unei discipline formale pot coabita mai multe teorii majore, dar există o paradigmă numai atunci când o singură teorie testabilă domină toate celelalte teorii și este acceptată de întreaga comunitate științifică. Când Pasteur a descoperit microbul, teoria generării spontane s-a prăbușit: contagiuinea a devenit noua paradigmă. În științele sociale însă, observăm cel mult o confruntare între mai multe teorii non-testabile. De cele mai multe ori nu este vorba nici măcar de o confruntare, ci de o evitare reciprocă și un dispreț suveran de partea tuturor; aceasta se datorază în parte dimensiunii comunităților științifice și divizării acestora în diverse școli de gândire.

Această nepăsare reciprocă este o practică veche în științele sociale. La începutul secolului, marii savanți nu comunicau deloc sau comunicau foarte puțin. În scrierile lui Weber, nu există nici o referire la contemporanul său, Durkheim. Totuși, Weber cunoștea publicația lui Durkheim, *L'Année Sociologique*. În ce-l priyește, Durkheim, care citea în germană, nu face decât o singură referire, în treacăt, la Weber. Si totuși cei doi au luerat în parte pe aceleasi subiecte, cum ar fi religia. Durkheim nu face decât să-i menționeze tot în treacăt pe Simmel și Tonnies.

Aspru criticat de Pareto, Durkheim nu face niciodată aluzie la lucrările acestuia. Opinia lui Pareto asupra cărții lui Durkheim despre sinucidere a fost nefavorabilă. "Din nefericire", scria el, "argumentelor le lipsește rigoarea" (citat în Valade 1990: 207).

Weber pare să nu fi cunoscut teoria lui Pareto despre circulația clitelor, iar Pareto, la rândul său, nu spune nimic despre teoria weberiană despre *leadership*. Weber și Croce au avut o singură întâlnire și aceea scurtă. Nu a existat nici un schimb

între Weber și Freud. Ernst Bloch și George Lukács se întâlnneau regulat cu Weber în Heidelberg, dar opera lor nu arăta nici un semn de influență a unuia asupra altuia. Nu există nici un fel de comunicare nici între Weber și Spengler. Dintre contemporanii lui Weber, numai unul s-a referit la el, și anume Karl Jaspers, dar acesta era un filozof (cf. Mommsen și Osterhammel 1987). După cum nota Raymond Aron, fiecare din cei trei mari sociologi au urmat o "cale solitară".

Ar putea fi citate numeroase exemple de savanți care au coexistat fără să se influențeze reciproc, cum ar fi Angus Campbell și Paul Lazarsfeld, care totuși și-au dedicat o mare parte din viață studiului același comportament politic. Aceleasi remarci pot fi făcute și cu referire la alte cămărușe de teme. Nu există paradigmă în științele sociale pentru că fiecare disciplină este fragmentată.

Pentru a exista o paradigmă, trebuie satisfăcută încă o condiție: teoriile trebuie să se refere la aspecte esențiale ale realității sociale. Totuși, cu cât o teorie este mai ambicioasă, cu atât mai puțin poate fi testată prin datele disponibile. În științele sociale nu există "descoperiri fundamentale", aşa cum există căteodată în științele naturale. În schimb, sunt construite teorii neverificabile, în parte pentru că realitatea socială însăși se schimbă. De asemenea, și este foarte important, greșelile făcute de gigantii științelor naturale sunt de cele mai multe ori erori metodologice; în științele sociale, este vorba de greșeli de bază.

Să luăm malthusianismul ca exemplu. Este o teorie sau o paradigmă? Malthusianismul este una dintre teoriile majore din istoria științelor sociale. Malthus a influențat numeroși oameni de știință, în primul rând pe Charles Darwin, care l-a recunoscut ca pe una din principalele sale surse de inspirație. O mulțime de sociologi, specialiști în științe politice, demografi și economisti s-au referit la el, fie că l-au aprobat, fie că l-au dezaprobat. Când condițiile demografice din Vest s-au schimbat, prezicările sale nu s-au mai ade-

verit și a fost condamnat ca "fals profet". Totuși, dacă ne gândim azi la prăpastia dintre dezvoltarea economică și creșterea populației în Africa, Asia sau America Latină, Malthus ar putea fi salutat ca un mare vizionar. Trebuie doar să stabilim o comparație asincronă între Anglia timpului lui Malthus și Asia și America Latină de astăzi pentru a admite valabilitatea asincronă a teoriei sale. Ar trebui oare să mergem mai departe și să vorbim de o paradigmă malthusiană?

Există măcar un progres cumulativ în știința politică? Evident, există un asemenea progres din moment ce disciplina poseda un tezaur de concepte, metode, teorii și praxis. Această moștenire poate fi ușor recunoscută, atât de profesioniști, cât și de amatori. Există un progres cumulativ chiar și în domeniul teoretic. Dacă o teorie devine perimată sau este infirmată, rămâne totuși ceva din ea, și acest ceva este incorporat în teorii noi, pentru că învățăm foarte mult din greșeli. Nu repetăm o greșală care a fost denunțată. În ultimii ani, progresul în științele politice a fost asigurat printr-o lungă serie de descoperiri empirice sectoriale. De exemplu, corelația stabilită de D. Lerner (1958: 63) între gradul de urbanizare, alfabetizare și comunicare este un fapt dovedit, care rămâne valabil. În aceste sectoare specializate - hibride sau monodisciplinare - nu există nevoie de teorii ambicioase; sunt suficiente ceea ce Merton (1973) numea "teoriile de rang mediu".

Să luăm un exemplu concret de proces cumulativ. Una din cele mai mari descoperiri din științele politice este influența tehniciilor electorale asupra sistemului de partide. O bibliografie asupra acestei teme, chiar și foarte selectivă, ar cuprinde două sau trei sute de titluri în engleză, pentru a nu menționa multiplele observații variate provenite din experiența directă a politicianilor din numeroase țări. De la Condorcet, Bachofen, John Stuart Mill, Hare și Hondt la Hermens, Downs, Duverger, Sartori, Lijphart, teoria se bazează pe contribuțiile și îmbunătățirile succesive făcute de un număr foarte mare de spe-

cialiști. Consecințele reprezentării proporționale au fost deja descrise în 1850 de Bachofen.

Este acum un fapt recunoscut că "nici o paradigmă nu mai caută să ordoneze, și cu atât mai puțin să unifice domeniul științelor sociale" (*Annales* 1989: 1322). Cuvântul *paradigmă* ar trebui exclus din vocabularul științelor sociale sau pasrat doar între ghilimele.

După ce am clarificat astfel aparenta contradicție teoretică dintre hibridarea specialităților și paradaigna disciplinară, să trecem acum în revistă câteva teorii hibride. Exemplele de inter-fertilizare teoretică abundă. Lucrarea cea mai citată privind teoria grupurilor de interes, *The Governmental Process* a lui David B. Truman, se sprijină considerabil pe teoriile sociologice asupra grupurilor. Atacul lui Mancur Olson privind teoria tradițională a grupurilor de interes (în lucrarea sa, *The Logic of Collective Action*) se baza pe economie. Pe de altă parte, sociologii și economistii au împrumutat teoriile grupurilor de interes dezvoltate de specialiști în științe politice.

Teoriile disciplinelor surori s-au confruntat adesea pe terenul științelor politice, cu rezultate pozitive pentru toți cei implicați. "Comportamentul rațional" este un astfel de caz. Acest demers nu a fost prea afectat de criticismul empiric: argumentul că un anume politician este irațional, de exemplu, nu prezintă nici un inconvenient pentru teorie. În schimb, modificările sau atacurile la adresa comportamentului rațional au tins să vină din partea teoreticienilor celorlalte discipline. Cea mai dură critică a fost construirea de alternative teoretice. O teorie este discreditată numai prin înlocuirea ei, de obicei cu ajutorul teoriilor din afara disciplinei respective. Psihologia a furnizat fundamentalul pentru câteva din aceste atacuri. Teoria lui Herbert Simon nu se bazează doar pe economic, ci și pe psihologic și pe studiul administrației publice în cadrul științelor politice.

Teoreticienii sistemelor politice

au folosit adesea analogii extensive cu sistemele biologice. Biologia este prima care a dezvoltat conceptul de "sistem", ca modalitate de a organiza viață și conceptul sistemelor organice ca fenomene nereducibile la chimia constituentă. Unii funcționaliști strucțurali au argumentat că sistemele sociale sunt ca sistemele biologice, dacă fiind că sunt auto-regulatoare și homeostatice. Acești teoreticieni au observat de asemenea că anumite funcții trebuie îndeplinite în orice sistem biologic și au folosit analogia pentru a se întreba ce funcții sunt vitale pentru sistemele sociale. "Funcționalismul a fost stabilit în biologie în anii 1920 și a fost folosit independent în analiza freudiană a personalității și în studiul societăților primitive. Astfel, s-a răspândit în științele sociale și odată cu acesta, s-a răspândit scepticismul logic privind statutul exact al cuvântului *funcție*" (Mackenzie 1967: 91). Teoria sistemelor, fie a lui David Easton în analiza comparativă, fie a lui Morton Kaplan, Richard Rosecrance și Kenneth Waltz în relațiile internaționale, s-a bazat în primul rând pe astfel de surse pentru unele sectoare ale sociologiei.

Teoria dependenței, care a sedus atâtă specialiști în America latină, își are originile în publicațiile unui grup de economisti, sociologi și demografi, în cooperare cu statisticienii de la Națiunile Unite. Printre ei se numără: Fernando H. Cardoso și Enzo Faletto (autori a *Dependencia y Desarrollo en Latin America*), André Gunder Frank, Theotonio Dos Santos, Ruy Mauro Marini.

Teoriile decad. Cum sunt înlocuite vechile teorii cu teorii noi este o întrebare bună. Dar mai există una, pusă de Daniel Bell, referitoare la fenomenul teoriilor care evoluează greșit sau ajung într-o fundătură: "De ce ceea ce era odată privit ca un progres devine un *cul-de-sac*?" (D. Bell, în Deutsch et al., 1986: 220). Citim azi cu mare interes o grămadă de filozofi politici și mari teoreticieni ai trecutului și-i cităm cu placere. Dar numai o mână de teorii formulate înainte de cel de-al doilea război mondial sunt încă vii. Teoriile supraviețuiesc mai ușor în lingvistică și economie. Castelele clădite pe nisip de specialiști în științe politice se dărămă la prima ploaie. Deja în 1912, Gustave Le Bon scria în *La Psychologie Politique* că regulile formulate de Machiavelli în *Principale* nu mai sunt valabile pentru că societatea observată de marele florentin nu mai există.

Nu vom face însă un pelerinaj prin cimitirul teoriilor politice. Este suficient să spunem că în acest necropolis, există mai puține morminte pe aleea teoriilor hibride decât pe aleea teoriilor monodisciplinare.

Domeniile specializate necesită orientari teoretice, dar disciplina științelor politice ca întreg nu poate avea o teorie universală și monopolizatoare. Metodele au o mai mare speranță de viață și unele sunt chiar schizitii perpetue de-a lungul granitelor disciplinelor formale.

Imprumutul de metode

Ar trebui făcută o distincție între raționamentul științific - în tradiția lui J. S. Mill, Durkheim, Claude Bernard sau Hubert Blalock -, strategia de investigare, metoda de cercetare și abilitatea tehnologică. Toate patru sunt transdisciplinare. Mă voi concentra asupra imprumutului de metode de către specialiștii în științe politice, care importă rareori direct din logică, matematică sau statistică. De obicei găsesc un intermediar în anumite sectoare ale psihologiei, economiei sau sociologiei, toate jucând un rol crucial în îmbogățirea metodologică a științelor politice. Demonstrația tabulară, prezentarea grafică, însumarea, măsurile de variabilitate, ratiile, ratele, inferența statistică, distribuția binomială, regresia multiplă, corelația liniară, contingenta, analiza factorilor și așa mai departe - nici una din aceste metode nu a fost imaginată de specialiști în științe politice. Toate au fost importate și unele, după îmbunătățiri, au fost exportate în forme prelucrate.

Imprumutul de metode nu s-a diminuat de când Oliver Benson a recunoscut, în 1963, că "cea mai mare parte a

literaturii de specialitate din matematică relevantă pentru științele politice este scrisă de outsideri, de cei care nu se pot identifica drept specialiști în fenomenul politic" (Benson 1963: 30). Este ușor să împrumută metode. Odată ce dificilul proces al învenției și al elaborării inițiale a fost terminat, o metodă poate fi folosită de oricine, cu sau fără imaginație.

Un număr substanțial de specialiști în științe politice sunt familiarizați cu metodele de scalare elaborate de psihologi, cu analiza de cale (path-analysis) importată din biologie via economie, cu rationamentul și măsurarea multivariată a sociologului Paul Lazarsfeld, cu relația liniară structurală făurită de statisticianul Joreskog. La bogata metodologie din lucrarea *American Soldier*, editată de Samuel Stouffer au colaborat mulți reprezentanți ai altor discipline.

Până la un anume punct, introducerea matematicii în științele politice a fost valoroasă nu numai pentru contribuția sa, ci și ca un punct de plecare pentru împrumuturi suplimentare. Adoptarea acestor metode și modele matematice s-a dovedit profitabilă.

Nefiind nevoie de o licență pentru a adopta o metodă sau tehnică de cercetare, importul a fost uneori facut fără discriminare. Este nevoie de bun simt în aplicarea metodei într-un domeniu nou. Prea mulți specialiști în științe politice confundă încă rationamentul științific, strategia de cercetare și instrumentele tehnologice. Astăzi, principala sursă a disputelor dintre acești specialiști nu este, așa cum cred mulți, ideologia, ci metodologia, mare parte a acestei metodologii fiind exogena științelor politice. Dezbateri între ideologi sunt posibile, chiar dacă de multe ori sterile, dar dezbatările între școli metodologice nu au nici un rezultat.

Împrumutul de metode și tehnici statistice nu are întotdeauna efecte benefice. Numeroși specialiști în științe politice care folosesc metode cantitative extind granițele cunoașterii politice. Totuși, alții sunt motivați mai ales de interesul pentru

tehnica și nu de cel pentru substanță. Ei preferă adesea să discute probleme minore, cheltuind talent și energie pentru a îmbunătăți coeficientul de corelare, pentru a despica firul în patru prin analiza factorilor. Sunt savanți productivi - orice input introdus în computer va avea automat ca rezultat un output. Puține din lucrările lor văd lumina zilei în publicații generale importante, pentru că majoritatea sunt caracterizate printr-un contrast dureros între tehnici analitice deosebit de sofisticate și puternitatea imaginatiei în proiectarea cercetării, sau date prea slabe pentru a susține puternicele tehnici utilizate (Dogan 1994).

Metodologia interdisciplinară care circulă liber trebuie ghidată de o strategie științifică și nu de facilități mecanice, mai ales în unele universități mari, unde mulți absolvenți de științe politice se plâng că sunt "oprăiți" de programul greoi de tehnici statistice importante, în detrimentul rationamentului științific.

Domenii hibride

Dacă fiecare din cele două prezece științe sociale principale este încrucișată cu celelalte, obținem în teorie o grilă cu 144 de pătrate. Unele pătrate vor rămâne goale, dar peste trei sferturi vor fi ocupate de specialități hibridizate care se bucură de o oarecare autonomie (Dogan și Pahre 1990).

ACESTE SPECIALITĂȚI hibride se încrucișează la rândul lor între ele, dând naștere în a doua generație, unui număr și mai mare de hibrizi. Nu poate fi obținut un inventar complet al tuturor combinațiilor existente, prin încrucișarea disciplinelor două câte două, deoarece unele domenii hibride dintre cele mai dinamice sunt de origine multiplă.

În plus, domenii hibride cum ar fi preistoria, care și are originea în parte în științele naturale, nu va apărea în grila de 144 de pătrate, care se limitează la recombinarea segmentelor științelor sociale.

Configurația domeniilor hibride se schimbă constant. Psihologia politică, sociologia politică și economia politică sunt recunoscute de multă vreme, pe când antropologia politică nu este încă autonomă.

Psihologia politică

Între psihologie și știință politică se află un domeniu hibrid cu standardul său propriu: psihologia politică. Aceasta este a treia generație hibridă, deoarece psihologia însăși s-a născut ca o disciplină hibridă, cu originea parte în științele naturale, parte în științele sociale.

Psihologia politică are două surori: una mai mare, psihologia socială, recunoscută formal în toate universitățile importante din lume, și una mai mică, știința cognitivă, astăzi cea mai bine dotată dintre tinerele științe de o parte și de cealaltă a oceanului. Psihologia politică se întâlnește rareori cu știința cognitivă, dar este în contact permanent cu psihologia socială.

Într-un sondaj recent, D. O. Sears și C. L. Funk (1991: 346) scriu că psihologia politică, fiind "un efort interdisciplinar, riscă să cadă de multe ori în prăpastie în instituțiile academice", din cauza presunților pentru "ortodoxie disciplinară induse de inerția birocratică". Dar inventarul pe care-l fac acești autori arătând cum a penetrat psihologia politică în departamentele de științe politice, nu le justifică temerile. Publicația *Political Psychology* este o bună deschidere spre acest domeniu hibrid.

Pe teritoriul său găsim provincii de socializare politică, teoria rolului, alienare, psihobiografie, analiza personalității, atitudini și credințe politice, grupuri mici, analiza tipologică a conducerilor politici, caracter național, participare de masă, generații, insatisfacție politică, și o bogată ară metodologică (măsurarea atitudinii, măsurare sociometrică, analiză de conținut, metoda clinică, demersul cvazi-experimental și, mai ales, cercetarea prin sondaje).

Foarte puține domenii hibride au un "tată". Dar psihologia politică americană are unul: Harold Lasswell. Printre progeniturile lui se numără Fred I. Greenstein, Robert Lane, Herbert Hyman, Erik Erikson, Sidney Verba și James C. Davies.

În Europa occidentală, domeniul hibrid al psihologiei politice este instituționalizat în putine universități, dar literatura legată de acest domeniu este bogată și de o mare varietate, după cum o ilustrează în Franța, de exemplu, opera lui Philippe Braud, iar în Germania, contribuția lui Erwin K. Scheuch la metodologia sondajelor pe eșantioane și problema comparabilității în politică și în psihologia socială. Scheuch are meritul de a fi descoperit "eroarea individualistă" (Scheuch 1966: 1969).

Dintre cărțile care tin de domeniul psihologiei politice, trebuie să-o evidențiem pe cea editată de Max Kaase and Samuel Barnes, *Political Action. Tipologia lor de protestatari, activiști, reformiști, conformiști și inactivi este pertinentă pentru multe țări.*

Geografia politică

Geografia - în trecut o disciplină suverană - astăzi nu mai are nucleu. Este divizată în mai multe subdomenii: biogeografie, geografie socială, urbană, istorică, economică, politică.

De la *Geographical Pivot of History* de H. J. Mackinder în 1904 la "harta conceptuală a Europei" a lui Stein Rokkan (vezi numărul dedicat concepțiilor sale de *Revue Internationale de Politique Comparée* din 1994), au fost publicate multe eseuri în domeniul geografiei politice, și aceasta nu numai în Europa. Lucrarea lui F. J. Turner, *The Significance of the Frontier in American History* se referă atât la geografie cât și la istorie.

În colecția lui Kasperson și Minighi, *The Structure of Political Geography* (1969), multe capituloare sunt interesante

ȘTIINȚELE POLITICE ȘI CELELALTE ȘTIINȚE SOCIALE

chiar și pentru specialiștii în științe politice care nu se orientează spre geografie (legile lui Ratzel privind creșterea spațială a statelor, regiunile geopolitice, analiza tranzacție-flux, ținut central și ținut periferic, impactul negru-migrației etc). Conceptul centru-periferie are evident o dimensiune geografică (Rokkan, Urwin et al. 1987).

Știința politică și geografia se întâlnesc și pe domeniul geografiei electorale, în special pentru analiza datelor agregate în țări caracterizate printr-o mare diversitate teritorială și despre care nu sunt disponibile informații decât la nivelul micii unități administrative. Țările privilegiate din acest punct de vedere sunt, sau erau până de curând, Franța, Italia, Spania, Portugalia, Belgia, Norvegia, Finlanda, Austria, Canada. André Siegfried (1913) a facut cercetări privind nord-vestul Franței, V. O. Key în *Southern Politics* (1949), Rudolf Heberle (1963) s-a axat asupra regiunii Schleswig-Holstein în timpul republicii de la Weimar, Erik Allardt (1964) asupra Finlandei, Mattei Dogan (1968) asupra Italiei, Stein Rokkan (1967) a studiat contrastele regionale în politica norvegiană, Juan Linz și Armando Miguel (1966) au cercetat cele "opt Spanii", R. E. DeSmet și R. Evalenko (1956) și Prognier et al. (1974), Belgia. Aceast demers geografic a fost totuși pus sub semnul întrebării într-o analiză pe decile, unde teritoriul dispare în favoarea reorganizării sociologice a unităților teritoriale și a variabilelor (Dogan și Derivry 1988).

Acest domeniu hibrid beneficiază de o serie de reviste specializate care constituie puncte interdisciplinare: *Economic Geography*, *Urban Geography*, *International Journal of Urban and Regional Research* și, mai ales, *Political Geography*.

Specialiștii în științe politice încă adoptă ca unitate de analiză statul-națiune într-un moment în care lumea are mai multe orașe gigant - cu peste patru milioane de locuitori - decât state independente cu patru milioane de locuitori. Lumea este

dominată tot mai mult de orașele gigant (Dogan și Kasarda 1988). Geografi și urbanistii sunt în prima linie în acest domeniu, propunând cadre teoretice, concepte și metode de măsurare. Studiile urbane se extind. S-ar putea să devină în curând o disciplină independentă. Azi, în aproape toate țările avansate sau în curs de dezvoltare, numărul specialiștilor în "urbanologie" este mai mare. "Politica urbană" este un domeniu în plină dezvoltare.

Sociologia politică

Științele politice și sociologia au un condominium: sociologia politică. Aceasta este un hibrid vechi, recunoscut încă din anii 1950, după mărturia lui Neil Smelser: "În ramurile mai noi ale științelor politice care s-au grupat sub aripa demersului behavioral, metodele de cercetare sunt, cu excepția unor accente relative, aproape imposibil de diferențiat de metodele sociologiei... specialiștii în științele politice au folosit o mare diversitate de metode de culegere a datelor, manipulare statistică și metode comparative care sunt utilizate în mod obișnuit în sociologie" (Smelser 1967: 27).

Giovanni Sartori face o distincție între sociologia politică și sociologia politicii. Pentru el, ultima este o ramură a sociologiei, ca și sociologia religiei. Am putea trasa o linie despărțitoare, dacă luăm în considerare accentul pus pe variabilele dependente sau independente. "Variabilele independente - cauze, determinanți sau factori - ale sociologului sunt în primul rând, structurile sociale, în timp ce variabilele independente ale specialistului în științe politice sunt în primul rând structurile politice" (Sartori 1969: 69). El conchide că sociologia politică este un hibrid interdisciplinar care încearcă să combine variabilele explicative sociale și politice, adică inputurile sugerate de sociolog cu inputurile sugerate de specialistul în științe politice" (Sartori 1969: 69).

Mulți dintre cei mai cunoscuți savanți în domeniul științelor politice sunt sociologi de frunte. Un mare număr de savanți au sau au avut o dublă specialitate, în științe politice și în sociologie, printre care R. Aron, S. M. Lipset, R. Bendix, J. Linz, G. Sarton, M. Kaase, J. D. Stephens, Mildred A. Schwartz și M. Dogan. Azi, economia politică tinde să slăbească relația privilegiată dintre sociologie și științele politice.

Cum a cucerit știința politică teritoriul ale economiei

Unii economisti au promovat o "expansiune imperialistă a economiei în domeniile traditionale ale sociologiei, științei politice, antropologiei, dreptului și biologiei sociale" (Hirschleifer 1985: 53). Cățiva dintre acești imperialiști sunt savanți célébri, unii chiar laureați ai premiului Nobel. Un fel de manifest a fost publicat în *American Economic Review*, care merită să fie citat:

"În cele din urmă, este imposibil de trăsat un teritoriu distinct pentru economie, teritoriu care să se învecineze cu celelalte discipline sociale, dar să fie în același timp separat. Economia le interpenetreză pe toate și este în același timp penetrată de ele. Există o singură știință socială. Cecă ce dă economiei puterea sa invazionistă și imperialistă este aplicabilitatea universală a categoriilor noastre analitice - lipsă, cost, preferințe, oportunități etc... Astfel, economia constituie realmente gramatica universală a științelor sociale. Există însă și reversul medaliei. În timp ce cercetarea științifică în antropologie, sociologie, științele sociale și celelalte va deveni tot mai greu de distins de economic, economistii vor trebui să devină tot mai conștienți de constrângerea pe care o reprezintă funcțiile lor. În fond,

o bună economie va trebui să fie o bună antropologie, sociologie, științe politice și psihologie." (Hirschleifer 1985: 53)

Acest punct de vedere este anacronic și contrasteză cu percepția economiciei ca disciplină restrictivă: "Economia ca disciplină formală are de suferit pentru că principalele sale realizări - conceptualizarea, teoria, modelarea și matematizarea - au fost însoțite de o izolare excesivă de celelalte științe sociale" (Beaud 1991: 157).

În realitate, teoria recentă a științelor sociale arată că domenii enorme ale cunoașterii științifice au fost abandonate de economie. Aceste domenii au fost preluate de disciplinele învecinate.

La un moment dat, economia a ajuns la o răsucire: ar fi putut alge expansiunea intelectuală, penetrarea altor discipline, cu prețul diversificării și cu riscul dispersiei (un risc asumat de științele politice); în loc de aceasta, a ales să rămână pură, fidelă siesi, renunțând astfel la vaste teritorii. Totuși, mulți economisti consideră că această alegere a purității, rigorii metodologice și terminologiei ermetice a fost cea bună.

Este astfel clar că autosuficientă, pentru a folosi un cuvânt familiar economistilor, duce mai devreme sau mai târziu la o restrângere a granițelor; aceasta nu presupune însă și o sărăcire, din moment ce terenul abandonat de economisti a fost repede cultivat de alții. Aceste terenuri părăsite poartă acum propriile lor steaguri: management, economie politică, știință dezvoltării, studiul comparativ al modernizării, istorie socială și economică. Poziția economiei în constelația științelor sociale ar fi fost dominantă astăzi, dacă nu s-ar fi retras în ea însăși.

Situată este deosebit de surprinzătoare, deoarece mulți savanți clasici - de la Marx și Weber la Schumpeter, Polanyi, Parsons și Smelser (Martinelli și Smelser, 1990), fără a-l uită pe Pareto - au rezervat

un loc central în teoriile lor relației dintre economie, societate și politică: o întreagă armată de economisti americanii faimoși au dat prioritate studiului fenomenelor politice, chiar dacă au rămas tot timpul ancoreți în economie. Printre ei se numără Kenneth Arrow, Anthony Downs, Kenneth Boulding, Charles Lindblom, James Buchanan, Gordon Tullock, Albert Hirschman, John Harsanyi, Herbert Simon, Duncan Black, Jerome Rosenberg, Thomas Schelling, Richard Musgrave, Mancur Olson și alții.

Unii economisti eclectici denunță reducționismul promovat de alții economisti, mai ales în ceea ce privește cercetarea dezvoltării: dezvoltarea este redusă la dezvoltarea economică; aceasta se reduce la creștere; care, la rândul ei, se reduce la investiție, cu alte cuvinte la acumulare. A fost nevoie de câteva decenii pentru a detronă PNB pe cap de locitor ca indicator compozit al dezvoltării; Gunnar Myrdal s-a ridicat împotriva economistilor care erau în favoarea modelelor unidisciplinare.

În multe țări, numeroși economisti s-au închis într-un turn de fildeș și, că rezultat, au scăpat din vedere domeniul întregi. Contribuția lor la problema dezvoltării lumii a treia, de exemplu, este mai degrabă modestă în comparație cu aportul specialiștilor în științe politice și ai sociologilor. Acest fapt este valabil mai ales pentru Statele Unite, America Latină și India.

Dacă o disciplină trebuie să se închișă, dacă nu se deschide suficient, dacă specialitățile sale nu se hibridizează, teritoriile învecinate nu rămân inserțile. Mulți economisti au avut o atitudine oarecum condescendentă față de științele politice. Rezultatul a fost dezvoltarea paralelă și în concurență cu economia, a unui nou organism corporat, cu membri numeroși și extrem de activi în Statele Unite, Marea Britanie și Scandinavia: economia politică, protejată numai de unul din părintii săi, denumită prin reinvenirea unui vechi nume din nomenclatura franceză a științelor. Economia

politică este în prezent una din principalele provincii a științei politice americane - cu multe contribuții și publicații renumite. Este unul din cele mai populare sectoare în rândul doctoranzilor în știință politică, domeniu care a devenit cel mai mare beneficiar al autoizolării monodisciplinare a economiei.

În 1956, F. A. Hayek scria că "nimici nu poate fi un mare economist dacă este numai economist - și sunt chiar tentați să adaug că un economist care este numai economist va deveni nociv, dacă nu un pericol real" (Hayek 1956: 463); să ar putea să fie prea târziu acum pentru economisti să recupereze teritoriile cucerite de științele politice, sociologice, istoria economică și mai ales de economia politică. Unii economisti speră încă: "Este necesar să reducem uzul clauzei *ceteris puribus*, să adoptăm un demers interdisciplinar, adică să deschidem economia spre multidimensionalitate" (Bartoli 1991: 490). Abandonul rationamentului prin presupuneri și teoreme nu este suficient, pentru că realitatea s-a schimbat: "problemele economice au fost politizate, iar sistemele politice sunt tot mai mult preocupate de problemele economice" (Frieden și Lake 1991: 5).

De la antropologia politică la *area studies*

În câțiva ani, spre sfârșitul deceniului '50 și începutul deceniului '60, circa cincizeci de colonii și-au dobândit independența națională. La acea vreme, cam trei mii de specialiști americanii în științe sociale, printre care mulți în știință politică, au fost trimiși - cu sprijinul financiar al fundațiilor americane - în Asia, Africa și America Latină, pentru a studia noile state-națiune independente; aceștia au acoperit planeta cu sute de cărți și articole. Au devenit specialiști în *area studies*. I-au înlocuit pe savanții europeni care s-au întors acasă după retragerea Marii Britanii, Franței, Belgiei, Olandei și Portugaliei din

fostele lor colonii.

Această generație spontană de specialiști s-a născut hibridă. Temele cercetărilor lor au estompat granițele disciplinare. El și succesorii lor s-au limitat la țările neoccidentale subdezvoltate, la societățile fără stat, la ceea ce Joel S. Migdal numește "state slabe și societăți puternice" - adică, la teritoriul privilegiat al unei vechi discipline, antropologia, care a înflorit în Europa occidentală la începutul secolului. Antropologii europeni au descoperit aceste societăți "primitive" cu mult înaintea specialiștilor americanii.

Există o diferență importantă între cele două grupuri; antropologii europeni erau oameni de știință monodisciplinari, cu o identitate, un vocabular și un cadru teoretic clare; erau exportatori de cunoștințe pentru întregul spectru al științelor sociale. Unii dintre ei aveau ambii imperialiste, proclamând că antropologia este știință supremă. Toate celelalte discipline, inclusiv științele politice și sociologia, erau considerate de acești savanți imperialiști ca provincii ale antropologiei.

Dar când imperiile europene care acopereau jumătate din planetă au început să se dezintegreze, acești antropologi și-au pierdut terenul de cercetare. Teritoriile abandonate au trecut în mâinile specialiștilor în *area studies*. Prin contrast față de predecesorii lor, noi invadatorii nu au venit sub umbra unui steag disciplinar. Puțini dintre ei aveau o pregătire în domeniul antropologiei și majoritatea nu erau nici teoreticieni, nici metodologi. Cele mai faimoase excepții sunt David Apter, Leonard Binder, Lucian Pye, Fred Riggs, Dankwart Rusow, Richard Sklar și Myron Wiener.

David Easton s-a grăbit atunci să creeze un nou subdomeniu: antropologia politică. A și publicat un eseu sub acest titlu în 1959. Retrospectiv, se poate spune că a fost un copil bolnav, născut în momentul în care noua putere hegemonică avea nevoie de specialiști non-disciplinari în aceste noi țări - nu experți în antropologie, o dis-

cipină care începea să fie colonizată de alte discipline. Este semnificativ faptul că în același moment Margaret Mead (1961: 475) era însărcinată să-și vadă disciplina "îngrijită" și "izolată de comunitatea oamenilor de știință și savanților". Buna bătrâna antropologie a decăzut de la imperialism la stadiul de "depozit de vechituri" (Mead 1961: 476).

Antropologia politică nu prosperă azi pentru că este prea antropologică și nu destul de politică, într-o perioadă în care țările sărace, cu excepția Africii, se dezvoltă și cunosc o tot mai mare diversificare internă în relația cu lumea economică globală. Eseul lui Lucian Pye din 1958, *The Non-Western Political Process* are nevoie de o actualizare serioasă prin reducerea scalei dihotomiilor. Domeniul antropologiei politice pare singurul domeniu hibrid în declin.

Între timp, un demograf-economist-sociolog francez, Alfred Sauvy (1952; 1956), sugeră ca aceste țări neprivelegiate să fie numite "lumea a treia", prin analogie cu al treilea stat dinaintea Revoluției franceze. Această etichetă a supraviețuit, chiar dacă "lumea a două" a implodat. Va fi probabil abandonată mai devreme sau mai târziu, deoarece include o enormă varietate de țări: vechi civilizații, precum China și state artificiale din Africa; țări bogate ca Arabia Saudită și țări extrem de sărace.

Studiile de arie asupra "lumii a treia" dau prioritate unor teme care par importante pentru înțelegerea unei anume țări. "Ele nu respectă granițele disciplinare" (Lambert 1991: 190). În aceste studii, științele umaniste sunt bine reprezentate. "Specialiștii în *area studies* care lucrează în științele sociale au probabil mai multe contacte și activitate intelectuală comună cu științele umaniste decât majoritatea colegilor lor disciplinari neorientați spre un anume domeniu"; "cea mai mare parte a muncii cu adevărat interdisciplinare în studiul de domeniu are loc" la intersecția dintre antropologie, istoric, literatură și

științe sociale. (Lambert 1991: 192)

Descriind lupta dintre disciplinele conventionale și studiile de arie, care a afectat identitatea oamenilor de știință, Lucian W. Pye (1975: 3) scrie: "Apariția specializării în *area studies* a schimbat perspectivele și a ridicat întrebări care merg la temeliile științelor sociale". Aceste temelii au fost mai degrabă alterate de domeniile hibride aflate la intersecția dintre discipline, decât de studiile de domeniu hibride transversale.

Fenomenele politice la intersecția între științele naturale și științele sociale

Distribuția geografică a diverselor tipuri de regimuri politice este un fenomen important. A lipsit însă din literatura de specialitate în ultimele decenii, ca o reacție împotriva exagerărilor sociologului Ellsworth Huntington, sever și pe drept criticat de sociologul Pitirim Sorokin în 1928. Această critică a convins o întreagă generație de sociologi și specialiști în științe politice americani să renunțe la considerarea factorilor ecologici și climatici.

Mulți economisti de vază însă nu au rămas tăcuți. În 1955, W. Arthur Lewis nota în *Theory of Economic Growth*: "este important să identificăm motivele pentru care țările tropicale și-au început procesul de dezvoltare economică modernă în ultimele două sute de ani" (Lewis 1955: 53). John Kenneth Galbraith scria în 1951: "Pe o fâșie lată de câteva mii de mile care înconjoară Pământul la Ecuator, nu găsim nici o țară dezvoltată... Peste tot, standardul de viață este scăzut, ca și calitatea vieții umane" (Galbraith 1957: 39-41). Charles Kindleberger (1965: 78) scria cincisprezece ani mai târziu: "Fapt este că nici o țară tropicală nu a atins în epoca modernă o stare de dezvoltare economică"; Kenneth Boulding merge cu un pas mai departe: "Principala eșec, în ultima generație, a fost, desigur, în domeniul dezvoltării economice care s-a limitat la zona temperată" (1970: 409).

Acești economisti sunt citați de Andrew Kamarck, director al Institutului de Dezvoltare Economică al Băncii Mondiale, în lucrarea sa *The Tropics and Economic Development* (1976). Nu există absolut nici o referire la politică în această carte, dar autorul reușește totuși să ne schimbe perceptia privind politica în zonele tropicale. Trypanosomiásis, maladie transmisă de musca tete, a împiedicat Africa să progreseze dincolo de nivelul de subzistență: "Ucigând animalele de transport, a dus de-a lungul secolelor la izolarea Africii tropicale de restul lumii și la izolare diverselor popoare africane unul de altul" (Kamarck 1976: 38). Acum douăzeci de ani, o zonă a Africii mai mare decât suprafața Statelor Unite era inaccesibilă animalelor (Kamarck 1976: 25). Producția agricolă în zona tropicală umedă este conditionată de calitatea soiului, care a devenit laterit (Kamarck 1976: 25). Sondajele efectuate în anul 1960 de *World Health Organization* și de *World Food Organization* estimau că viermi paraziți infectaseră peste un miliard de oameni, în zonele tropicale și subtropicale. Maladia provocată de viermi, caracterizată prin anemie, slabiciune și febră a afectat 500 milioane de persoane în aceste zone (Kamarck 1976: 75).

Acești factori ecologici sunt confirmăți de un număr considerabil de cercetări efectuate în zonele tropicale în ultimele două decenii de geologi, geografi, biologi, zoologi, botaniști, agronomi, epidemiologi, parazitologi, climatologi, experti ai Băncii Mondiale și ai altor agenții ale Națiunilor Unite, dar și de specialiști în științe politice hibride, cu cunoștințe în domeniul agriculturii tropicale, exploatarea mineralelor și condițiile sanitare din aceste țări: situația s-a îmbunătățit în ultima generație, potrivit zecilor de rapoarte pregătite de organizațiile internaționale.

Traducând aceste condiții sociale și economice în termeni politici, merită să ne punem câteva întrebări ca:

- De ce se găsesc toate democrațiile

industriale pluraliste în zone temperate?

- De ce India - care, potrivit anumitor teorii, "nu ar trebui să fie considerată democrată" - a avut totuși pentru multă vreme un regim democratic?
- Există o relație între faptul că cea mai mare parte din cei 30 de milioane de kilometri pătrați ai Africii continentale (cu excepția jârmului mediteranean) se află în zona tropicală, și faptul că acest continent este cel mai sărac și nu a cunoscut încă o singură democrație pluralistă care să reziste mai mult de câțiva ani?
- În ce măsură ar trebui inclusi factorii ecologici în parametrii dezvoltării economice, sociale și politice?

La asemenea întrebări nu răspunde vechea "școală a dezvoltării", și nici succesoarea sa, noua "școală a tranziției". O echipă de cercetători (G. O'Donnell, P. C. Schmitter și L. Whitehead) a dat cărții sale un titlu prudent: *Transitions from Authoritarian Rule*, care nu dă nici o indicație asupra rezultatului final. O altă echipă (condusă de L. Diamond, J. J. Linz și S. M. Lipset) a riscat sugerând prin titlul cărții sale *Democracy in Developing Countries*, că instituțiile democratice au prins într-adevăr rădăcini în aceste țări, care fusese sătul considerate anterior de unul dintre co-autori ca nerăspunzând la "premisele democrației".

Nici una din aceste echipe nu a făcut o distincție explicită și funcțională între democrația pluralistă veritabilă, poliarhia lui Dahl și tipul de democrație limitată, parțială, de fațadă sau embrionică. Procesele de democratizare, etapele modernizării, liberalizarea, jocurile electorale, respectul pentru drepturile umane sunt doar pași ducând spre "modelul occidental". Azi cuvântul *democrație* poate fi înșelător dacă nu este însoțit de nici un adjecțiv. Așa cum recunoaște toată lumea, există o mare varietate de regimuri democratice. Democrația cunoaște diverse grade, după cum arată datele adunate de Raymond Gastil în

seria *Freedom in the World*. Numai cu ajutorul unei distincții clare între tipurile de democrație se poate tenta un răspuns la prima întrebare pusă mai sus: de ce până acum democrațiile cu adevărat avansate au tins să înflorească în zonele temperate?

India, ca țară democratică, este un caz clinic, o "anomalie" științifică în sensul dat acestui cuvânt de Thomas Kuhn. Comparativi interesați de acest caz ar trebui să procedeze aşa cum fac biologii atunci când au norocul să descopere o anomalie; ei pot urma sfaturile lui Claude Bernard din *Introduction à la médecine expérimentale* (1865), care este încă o carte pertinentă. Ar putea începe cu unul din cei mai buni indici pe care îi avem în analiza comparativă: mica proprietate agricolă, țăranul indian este sărac, dar este proprietar!

În ce privește Africa tropicală și alte zone similare, ar trebui să fie implicate și științele naturale și demografia atunci când se pună într-oarecare, pusă deja de Samuel Huntington: căte țări vor deveni democratice? Teoria dependenței poate fi într-adevăr utilă pentru America Latină și Europa de Est, dar nu și pentru Africa tropicală.

Literatura despre parametrii ecologici ai tropicelor poate fi comparată cu literatura despre transferul de floră și faună de la o zonă temperată la alta. De exemplu, lucrarea din 1986 a lui Alfred Crosby *Ecological Imperialism: The Biological Expansion of Europe 900-1900* aruncă o luină nouă asupra felului în care s-a construit puterea americană.

Dacă eminentul comparatist Charles Darwin ar fi încă în viață, ar critica monodisciplinaritatea și în special pe W. W. Roslow a cărui teorie despre "etapele creșterii" nu recunoaște constrângerile fizice sau ecologice exercitate asupra creșterii.

Analiza comparativă ca domeniu hibrid

Procesul de hibridare apare nu numai în schimbul de concepte, teorii și metode între discipline și între subdomenii.

Este de asemenea evident în schimburile de informație, substanță, indici, date statistice și în praxis-ul zilnic al cercetării empirice. Acest comerț este excedentar pentru unele discipline și deficitar pentru altele. Geografia socială împrumută informații de la geografia fizică, care împrumută la rândul ei de la geologie și nu invers. Știința politică a contractat o datorie externă enormă pentru că politica nu poate fi explicată doar prin politica. Fenomenele politice nu sunt niciodată produse *in vitro*, artificial, în laborator. Ele sunt întotdeauna legate de o varietate de factori dincolo de politică. Zeci de variabile non-politice sunt folosite pentru a explica politica. Aceasta este unul din principalele motive pentru care științele politice se întrepătrund cu celelalte științe sociale.

Înmagazinarea informațiilor produse de celelalte științe sociale este deosebit de importantă în domeniul politiciei comparative, și aceasta într-o asemenea măsură încât putem spune că marile comparații între națiuni implică mai multe discipline.

În istoria politiciei comparative a existat un moment privilegiat de cooperare și convergență, în timpul anilor '60. În perioada dintre 1958 și 1972, au fost publicate zeci de cărți și articole importante, care aveau, toate, trei caracteristici comune: comparația prin cuantificare, prin hibridare și prin cunoaștere cumulativă. "Niciodată în istoria științelor politice nu s-a mai reușit o astfel de combinație" (Dogan 1994: 39). Acest moment privilegiat a marcat și ruptura de comparațiile europene clasice, în stilul sociologic al lui Tocqueville, J. S. Mill, Marx, Spencer, Weber și Pareto.

În acel moment, sociologia nu mai era în centrul constelației științelor sociale. Pentru prima dată în istoria științelor sociale, în centru se afla știința politică. Ce ar trebui subliniat este că la procesul de cunoaștere cumulativa au participat câteva zeci de savanți specializați și experti.

Alarma privind starea parohială a

analizei comparative – după subjugarea tuturor științelor sociale în perioada totalitarismului în Europa (Scheuch 1991) și înaintea de renașterea lor în Statele Unite – a fost trasă de Roy Macridis în 1955. În jurnal aceluiași moment (1954) Biroul Statistic al Națiunilor Unite a început să publice "ștăstici sociale", nici una dintre ele nefiind politică. Ele privesc variabile demografice, venit, standard de viață, mobilitate socială, condițiile sanitare, nutriție, locuințe, educație, muncă, criminalitate.

În 1957, *Reports on the World Social Situation* a început să fie publicată de Departamentul de probleme economice și sociale al Națiunilor Unite. Capitolele privind "Interrelațiile dintre dezvoltarea socială și economică și problema echilibrului" (în volumul din 1961) sau despre "Pattern-urile socio-economice" (în volumul din 1963) sunt contribuții care pot fi citite azi cu mare interes, dar lipsesc, din aceste analize, datele politice, atât de importante pentru analiza comparativă.

Doi ani mai târziu, a apărut lucrarea lui Lipset, *Political Man* (1959), cartea cea mai citată de către specialiștii în știință politică în ultimele două decenii. De fapt, această carte împrumută de la toate științele sociale și foarte puțin de la știința politică. Un an mai târziu, Karl Deutsch publică un "manifest" (Deutsch 1960), urmat de alt un articol după câteva luni. Ambele articole se referă la indicatori care nu sunt politici în mod direct. În anul următor a fost publicat un important articol al lui Phillips Cutright (1963), care, retrospectiv, pare profetic: este singurul articol din acea vreme care acordă prioritate variabilelor politice. În același an, apărcea lucrarea lui Arthur Banks și Robert Textor, *A Cross-Polity Survey* (1963), în care majoritatea celor 57 de variabile propuse și analizate nu sunt politice. La puțin timp după aceea, primul *World Handbook of Political and Social Indicators* (Russett et al. 1965) discuta 75 de variabile, dintre care numai 12 sunt strict politice și alte 8 sunt eco-

nomico-politice.

Un an mai târziu, G. Almond și G. Bingham Powell publicau o carte fundamentală, *Comparative Politics* (1966), în care apar pe fundal mai multe științe sociale și în special antropologia socială. Din acest moment, domeniul comparațiilor internaționale se bifurcă. Unul din drumuri continuă cu cercetarea cantitativă, în care se folosesc constant factorii non-politici în analiza "corelatelor democrației". Un important input recent vine din Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite, *Human Development Report* (1990 și următoarele). În această publicație, BNP-ul pe cap de locuitor este detronat și înlocuit cu un nou indice: "paritatea puterii de cumpărare" (PPP).

Celălalt drum a dat prioritate comparațiilor sectoriale, putând fi dat exemplul celor opt volume despre dezvoltarea politică publicate de *Princeton University Press*, unde politica este de cele mai multe ori o variabilă dependentă, explicată de factori non-politici. Există câteva analize bune ale școlii de "dezvoltare politică" (Almond 1990; Wiarda 1989). Astăzi această școală pare să-si fi atins limitele, să fi epuizat tema. Este un bun exemplu de domeniu aglomerat, supus după o perioadă de productivitate, unor efecte marginale de diminuare: "cu cât este mai mare densitatea de specialiști într-un anume domeniu, cu atât este mai mică inovația pe cap de specialist" (Dogan și Pahre 1990: 36). Acest "paradox al densității" desemnează marginalitatea creativă ca antonimul densității specialiștilor.

În ultima perioadă, domeniul politicii comparative s-a extins în toate direcțiile, penetrând teritoriile altor discipline: tranziția la democrație, valori și credințe, criza de încredere, corupția publică, guvernabilitatea, limitele creșterii și.m.d.

După cum putem vedea, analiza comparativă nu constă numai în analize transnaționale. Este în mod obligatoriu și o investigație transdisciplinară, deoarece în

cercetarea comparativă încrucișăm unități (națiuni) și variabile (numerice sau nominale). Variabilele sunt de obicei mai numeroase decât unitățile. Relațiile dintre variabile sunt adesea mai importante pentru explicațiile teoretice decât descoperirea de analogii și diferențe între națiuni.

În marile analize comparative, politica este explicată strict prin variabile politice - cu excepția problemelor constituționale. Dar desigur că doza de hibridare variază în funcție de subiect și de abilitatea autorului de a lăsa în umbra ceea ce ar trebui admis implicit. De exemplu, în comparația sistemelor politice, oamenii de știință ca Klaus von Beyme sau Giovanni Sartori nu au nevoie să discute pe larg structura socială sau diversitatea culturală. În schimb, Arend Lijphart (în comparația sa între democrațiile consociaționale) și Ronald Inglehart (în analiza credințelor și valorilor) trebuie să sublinieze importanța variabilelor sociale, religioase, lingvistice și istorice. În aceste cazuri, Lijphart și Inglehart încalcă granițele disciplinare mai mult decât von Beyme și Sartori.

Analiza comparativă la intersecția cu celelalte discipline înseamnă în primul rând intersecția cu istoria. Relația dintre istoria comparativă și analiza comparativă merită o discuție mai detaliată. Aici însă este suficient să admitem că cele două subdomenii nu cooperează de-a lungul frontierelor comune, ci numai prin intermediul unor porți, și de obicei pe teritoriul altor domenii hibride: sociologia istorică, istoria socială, istoria economică, istoria culturală, comparații asincrone. Unele dintre cele mai importante cărți de politică comparativă aparțin "istoriei cu un adjecțiv", de la *Homo Hierarchicus* a lui Dumont, *De Jericho à Mexico, villes et économie dans l'histoire* a lui Bairoch, *Oriental Despotism* a lui Wittfogel, *Modern World System* a lui Wallerstein, la *The First New Nation* a lui Lipset sau *Kings or People* a lui Bendix. În mod ironic, acești specialiști cu contribuții în domeniul politicii comparative și a isto-

riei nu sunt nici politologi, nici istorici; sunt, din punct de vedere administrativ, sociologi.

Concluzie

Discipline diferite pot examina același fenomen din unghiuri diferite. Aceasta implică o diviziune a teritoriilor între discipline. Dimpotrivă, hibridarea implică o suprapunere a segmentelor de discipline, o recombinare a cunoștințelor în noi domenii specializate.

Inovația în diverse sectoare ale științelor politice depinde în mare parte de schimbările cu alte domenii aparținând altor discipline. La cel mai înalt nivel al piramidei științelor politice, cei mai mulți cercetători aparțin unei subdiscipline hibride: sociologie politică, economie politică, psihologie politică, filozofie politică, geografie politică, administrație publică, studii de arie și.a. Alternativ, pot apartine unui domeniu sau subdomeniu hibrid: comportament de masă (legat de psihologia socială), recrutarea elitelor (legată de sociologie și istorie), politica urbană (legate de geografia socială), stratificarea socială (legată de economia și istoria socială), valori (legate de filozofie, etică și psihologie socială), capacitatea guvernamentală (legate de drept și economic), sărăcia în țările tropicale (legate de agronomie, climatologie și geografie economică), dezvoltare (legată de toate științele sociale și de câteva științe naturale).

Există mai multă comunicare între specialiști aparținând unor discipline diferite decât între subdomeniile interne ale aceleiași discipline. De exemplu, un specialist în psihologie politică ce studiază mișcările de protest și alienarea interacționează doar în mică măsură cu colegul care utilizează teoria jocului pentru a studia aceeași temă. El poate găsi puncte comune cu istoricul social care studiază fenomenul

în epocile anterioare sau cu sociologul preocupat de impactul șomajului sau imigrării asupra violenței și delegitimării în unele țări europene.

Este puțină comunicare între doi specialiști în științe politice care analizează sistemul de securitate socială, unul prin modelare abstractă și altul în limba vernaculară. Primul este în contact cu modelatorii din economie, celălalt citează specialiști din alte discipline.

Toate problemele majore depășesc granițele formale ale disciplinelor: prăbușirea democrației, anarhie, război și pace, schimbări generaționale, relația libertate-egalitate, individualismul în societățile avansate, fundamentalismul în societățile tradiționale, clasa conducerii, opinia publică.

Majoritatea specialiștilor nu-și au locul în aşa-numitul nucleu al disciplinei. Ei se află în straturile exterioare, în contact cu specialiștii din celelalte discipline. Ei împrumută și dau cu împrumut la granițele dintre discipline. Sunt oameni de știință hibizi. Numărul de specialiști în științe politice "generaliști" scade rapid. Toată lumea倾de să se specializeze într-un domeniu sau în mai multe. Când doi specialiști în științe politice se întâlnesc pentru prima dată, întrebarea spontană pe care și-o pun unul altuia este: "Care este domeniul tău?" Acest fapt este valabil și pentru alte discipline. La congresele profesionale, oamenii de știință fac cunoștință în funcție de specializarea lor. Congresele care adună gramezi de oameni care au prea puține lucruri în comun consumă o mulțime de energie care ar putea fi investită mai bine în organizarea de întâlniri între specialiști din diverse discipline.

Să presupunem că am putea selecta dintre toți specialiștii în științe politice din diverse țări, cele câteva sute de specialiști care fac cele mai creative cercetări, cei care fac știință să progresize, cei mai renumiți dintre ei. Să presupunem mai departe că îi exceptăm din acest strat al

eminenței pe cei specializați în studiul problemelor constituționale și al proceselor guvernamentale din propriile țări, dintre care unii sunt celebri în domeniul respectiv. După această dublă delimitare, am descoperi că majoritatea celor rămăși nu sunt specialiști în științe politice "puri". Ei sunt specialiști într-un domeniu de cercetare care nu este exclusiv politic.

Cei care se închid în interiorul frontierelor tradiționale ale științelor politice își îngustează perspectiva și își reduc șansele de a inova - cu excepția proble-

melor constituționale și de organizare a aparatului de stat.

Ştiințele politice trăiesc în simbioză cu alte științe sociale și vor continua să fie științe creative numai dacă rămân extrovertite. De fapt, nu au de ales, pentru că sunt genetic programate să genereze nepoți care vor vorbi limbi diferite și care vor sta, așa cum spune Almond, la "mese îndepărțate". Aceste mese sunt îndepărțate una de alta pentru că sunt plasate la intersecțiile disciplinelor în enormul hinterland al științelor politice.

Note și bibliografie

1. Într-adevăr, putem consimii un "arbore genealogic al științelor politice" între națiuni. "Continutul cercetărilor suedeze în domeniul științelor politice dinainte de 1945 era dominat de trei principale curente: fiecare din aceste curente a fost orientată spre o altă disciplină academică: drept constituțional, istorie, filozofie" (Ruin 1982: 299). În India, "în timp ce în trecut, științele politice au fost irrigate masiv de curente de gândire cu originea în discipline ca filozofia, dreptul și istoria... nici un profesor de științe sociale din India de azi nu-și poate permite să nu fie la curent cu ultimele evoluții din discipline ca sociologia, antropologia socială, economia, managementul și administrația publică" (Narain și Mathur 1982: 197). În Olanda, "circa jumătate din profesori și profesori asociați de științe politice au studiat initial un alt domeniu decât științele politice, de obicei sociologia sau dreptul" (Hoogerwerf 1982: 227). În Scandinavia, "cele mai multe eforturi de teoretizare au rămas sociologice ca stil și orientare. Cadre explicit sociologice pentru analiza politică au fost dezvoltate de Erik

Allardt în Finlanda, Ulf Himmelstrand în Suedia, Wilhelm Aubert, Johan Galtung, Stein Rokkan, Ulf Torgersen, Francesco Kjellberg și Ryvind Rsterud în Norvegia. Această muncă s-a desfășurat în paralel cu alte eforturi la granița dintre sociologie și politică" (Kuhne 1982: 259). La început, în Statele Unite, științele politice "nu aveau o metodologie distinctă. Nu exista nici un subiect clar definit care să nu poată fi încadrat în una sau mai multe discipline suroci. Diversele părți ale științelor politice ar fi putut supraviețui ca istorie politică, sociologie politică, geografie politică, filozofie politică și psihologie politică - subdomenii ale altor discipline. Alte părți ar fi putut fi dreptul constituțional, dreptul public și dreptul internațional. Si așa s-a și întâmplat. Fiecare din celelalte discipline ale științelor sociale are pretenții asupra unei bucată din științele politice" (Andrews 1988: 2).

2. "Purchasing Power Parity" în original (N. trad.)
3. "hyphenated history" în original (N. trad.)

ȘTIINȚELE POLITICE ȘI CELELALTE ȘTIINȚE SOCIALE

- Allardt, E., 1964, "Patterns of class conflict and working class consciousness in Finnish Politics" în E. Allardt și Y. Littunen (eds.) *Cleavages, Ideologies and Party Systems*, Westmarck Society, Helsinki.
- Almond, G. A., 1990, *A Discipline Divided: Schools and Sects in Political Science*, Newbury Park, Calif, Sage.
- Almond, G. și Powell, G. B., 1966, *Comparative Politics: A Developmental Approach*, Little, Brown, Boston.
- Ankar, D. *Political science in the Nordic countries*, 1987, în *International Political Science Review*, 8, pp. 73-84.
- Andrews, W. G., *International Handbook of Political Science*, 1982, Westport, Greenwood Press, Conn.
- Andrews, W. G., 1988, *The impact of the political context on political science*. Lucrare prezentată la Congresul mondial al Asociației Internaționale de Științe Politice, Paris.
- Andrain, C. A., 1980, *Politics and Economic Policy in Western Democracies*, Belmont, Calif, Wadsworth.
- Annales, 1989, Număr special: *Histoire et Sciences Sociales, Annales - Economie Sociétés Civilisations*, p.44 (#6).
- Apter, D. E., 1968, *Conceptual Approaches to the Study of Modernization*, Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall.
- Bairoch, P., 1988, *De Jéricho à Mexico, villes et économie dans l'histoire Cities and Economic Development*, trad. C. Braider, University of Chicago Press, Chicago.
- Banks, A. S., 1963, and Textor, R. B., *A Cross-Polity Survey*, Mass, MIT Press, Cambridge.
- Barnes, S. H., 1979, Kaase, M. et al., *Political Action, Mass Participation in Five Western Democracies*, Calif, Sage
- Publications, Beverly Hill.
- Bartoli, H., 1991, *L'Economie Unidimensionnelle*, Economica, Paris.
- Beaud, 1991, M. "Economie, théorie, histoire: essai de clarification", în *Revue Economique*, 2, pp. 155-72.
- Bendix, 1978, R. *Kings or People*, University of California Press, Berkeley.
- Benson, 1963, O. "The mathematical approach to political science", în J. Charlesworth (ed.), *Mathematics and the Social Sciences*, New York, American Academy of Political and Social Science, pp. 30-57.
- Bernard, C., *Introduction à la Médecine Expérimentale*, Diverse ediții 1865.
- Beyme, K. von., 1979, *Die Parlamentarischen Regierungssysteme in Europa*, Piper, München.
- Beyme, K. von., 1985, *Political Parties in Western Democracies*, Aldershot, Gower.
- Boulding, K., 1970, "Is economics culture-bound?" în *American Economic Review (Papers & Proceedings)*, 60 (mai), pp. 406-11.
- Cardoso, F. H. și Enzo Faletto, E., 1979, *Dependencia y desarrollo en América Latina Dependency and Development in Latin America*, trad. M. M. Urquidi, University of California Press, Berkeley.
- Clastres, P., 1974, *La Société contre l'Etat, Recherches d'anthropologie politique*, Editions Minuit, Paris.
- CNRS, 1990 *Carrefour des Sciences: L'Interdisciplinarité*, CNRS, Paris.
- Cutright, P., 1963, "National political development: measurement and analysis", *American Sociological Review*, 28, pp. 253-64.
- Dahl, R. A. și Lindblom, C. E., 1953, *Politics, Economics and Welfare*,

- Harper and Row, New York.
- Deutsch, K. W., 1960, "Toward an inventory of basic trends and patterns in comparative and international politics", *American Political Science Review*, 54, pp. 493-514.
- Deutsch, K. W., 1961, "Social mobilization and political development", *American Political Science Review*, University Press of America, New York.
- Deutsch, K. W.; Markovits, A. S.; și Plat, J., *Advances in the Social Sciences*, University Press of America, New York, ed. 1986.
- Diamond, A., 1990, If everybody innovates, will we all sit at separate tables? Lucrare prezentată la Congresul mondial al Asociației Internationale de Sociologie.
- Diamond, L.; Linz, J.; Lipset, S. M. Democracy in Developing Countries, 3 vol. Boulder, Colo. Lynne Rienner, ed. 1988.
- Dogan, M., 1968, "Un fenomen di atassia politica", în Partiti Politici e Strutture Sociali in Italia, ed. M. Dogan și O. M. Petracca, Milano, Edizioni Comunità, pp. 465-88.
- Dogan, M., 1994, "Limits to quantification in comparative politics", în M. Dogan și A. Kazancigil (eds.) *Comparing Nations*, Blackwell, Oxford, pp. 35-71.
- Dogan, M. și Derivry, D., 1988, "France in ten slices: an analysis of aggregate Data", în *Electoral Studies*, 7, pp. 251-67.
- Dogan, M. și Kasarda, J. D., *The Metropolis Era*, 2 vol. Newbury Park, Calif. Sage, ed. 1988.
- Dogan, M. și Pahre, R., 1989a, "Fragmentation and recombination of the social sciences", în *Studies in Comparative International Development*, 24 (#2), pp. 2-18.
- Dogan, M. și Pahre, R. 1989b, "Hybrid fields in the social sciences", în *International Social Science Journal*, 121: 457-70.
- Dogan, M. și Pahre, R., 1992, *Noile științe sociale. Interpenetrarea disciplinelor*, Editura Academiei Române, București.
- Dogan, M. și Pahre, R., 1993, *Las Nuevas Ciencias Sociales*, Grijalbo, Mexico City.
- Dowse, R. E. și Hughes, J. A., 1975, *Political Sociology*, Wiley, New York.
- Dumont, L., 1966, *Homo Hierarchicus: Le Système des Castes et ses Implications*, Gallimard, Paris.
- Easton, D. 1959, "Political anthropology" în B. J. Siegel (ed.) *Biennial Review of Anthropology*, Stanford University Press, Stanford, Calif. pp. 211-262.
- Easton, D. și Schelling, C. S. ed., 1991 *Divided Knowledge Across Disciplines, Across Cultures*, Newbury Park, Calif. Sage.
- Easton, D.; Gunnell, J. G.; și Graziano, L. et 1991, *The Development of Politics*, London, Routledge.
- Finster, A. W., ed. 1983, *Political Science: The State of the Discipline*. American Political Science Association, Washington, D.C.;
- Frieden, J. A. și Lake, D. A., 1991, *International Political Economy*, S. Martin, New York.
- Galbraith, J. K., 1951, "Conditions for economic change in underdeveloped countries", în *Journal of Farm Economics*, (noiembrie), pp. 255-269.
- Gastil, R., 1980-1989, *Freedom in the World*, Freedom House, New York.
- Greenstein, F. I., și Lerner, M., 1971, *Source Book for the Study of Personality and Politics*, Markham, Chicago.

ȘTIINȚELE POLITICE ȘI CELELALTE ȘTIINȚE SOCIALE

- Greenstein, F. I., și Polsby, N. W. ed. 1975. *Handbook of Political Science*, Reading, Mass: Addison-Wesley.
- Grolier, E. de. 1990, "Des théories aux concepts et des faits aux mots", în "Revue Internationale des Sciences Sociales", 124, pp. 269-279.
- Hayek, F. A. 1956, "The dilemma of specialization" în L. White (ed.), *The State of the Social Sciences*, University of Chicago Press, Chicago, pp. 462-473.
- Heberle, R., 1963, *Landbevölkerung und National sozialismus: Eine soziologische Untersuchung der Politischen Willensbildung in Schleswig-Holstein*, Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart.
- Hirschleifer, J. 1985, "The expanding domain of economics", *American Economic Review (Papers & proceedings)*, 75 (#6), pp. 53-68.
- Hoogerwerf, A., 1982, "The Netherlands" în Andrews, pp. 227-45.
- Huntington, E., *Civilization and Climate*, Conn. Yale University Press, New Haven, 1924.
- Huntington, S. 1984, "Will more countries become democratic?", *Political Science Quarterly*, p. 99.
- Inglehart, R., 1990, *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton University Press, Princeton, N. J.
- Intriligator, M. D. 1991, "Some reflections about the interactions between the behavioral sciences", *Structural Changes and Economic Dynamics*, pp. 1-9.
- Johnston, R. J. 1994, "Geography journals for political scientists", *Political Studies*, 42, pp. 310-317.
- Kamarck, A. M., 1976 *The Tropics and Economic Development*, Md. Johns Hopkins University Press pentru Banca Mondială, Baltimore.
- Kasperson, R. E. și Minghi, J. V., ed. 1969, *The Structure of Political Geography*, Aldine, Chicago.
- Kavanagh, D. 1991, "Why political science needs history", în *Political Studies*, 39, 479-95.
- Key, V. O., 1950, *Southern Politics*. New York: Knopf.
- Kindleberger, C. P., 1965, *Economic Development*, ediția a II-a, New York, McGraw-Hill.
- Knutson, J. N. ed., 1973, *Handbook of Political Psychology*, San Francisco, Calif: Jossey-Bass.
- König, R., 1973, *Handbook der Empirischen Sozialforschung*, ediția a III-a, Stuttgart: Enke.
- Kuhn, T. S., 1962, *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago, University of Chicago Press.
- Kuhnle, S., 1982, *Norway*, în Andrews 1982, pp. 256-74.
- Lambert, R. D. 1991, "Blurring the disciplinary boundaries area studies in the United States", în Easton și Schelling, pp. 171-194.
- Laponce, J. Political science: an import-export analysis of journals and footnotes, *Political Studies*, 28, 1989, pp. 401-19.
- Le Bon, G., 1912, *La Psychologie Politique*, Paris, Flammarion.
- Lepsius, R. M., ed. 1981, *Soziologie in Deutschland und Österreich*, Opladen, Westdeutscher Verlag.
- Lerner, D., 1958, *The Passing of Traditional Society*, New York, Free Press.
- Lewis, G. C., 1832, *Remarks on the Use and Abuse of Some Political Terms*, London, B. Fellowes.
- Lewis, W. A., 1955, *The Theory of Eco-*

- nomic Growth, Homewood, Ill, Irwin.
- Linz, J. J. și Miguel, A. de, 1966, "Within nation-differences and comparisons: the eight Spains", in *Comparing nations: The Use of Quantitative Data in Cross-National Research*, R. L. Merritt și S. Rokkan, Yale University Press, New Haven, Conn, pp. 267-320.
- Lipset, S. M., 1960, *Political Man*, Doubleday, New York.
- Lipset, S. M., ed. 1969, *Politics and the Social Sciences*, Oxford University Press, New York.
- Lipset, S. M., 1979, *The First Nation: The United States in Historical and Comparative Perspective*, Norton, New York.
- Lipset, S. M. și Hofstadter, R., 1968, *Sociology and History: Methods*, Basic, New York.
- Locwenberg, P., 1983, *Decoding the past: The Psychohistorical Approach*, Knopf, New York.
- Lynn, N. B., 1983, "Self-portrait: profile of political scientists", in Finifter, p. 114-115.
- Mackenzie, W. J. M., 1967, *Politics and the Social Sciences*, Penguin, Harmondsworth.
- Mackinder, H. J., 1951, "The geographical pivot of history", *Geographical Journal*, 23, 1904, reuat in *The Scope and Methods of Geography* și E. W. Gilbert, (ed.) *The Geographical Pivot of History*, Royal Geographical Society, London, pp. 421-437.
- Macridis, R. C., 1955, *The Study of Comparative Government*, Random House, New York.
- Martinelli, A. și Smelser, N. J., "Economic sociology", *Current Sociology*, 38 (#2), 1990, pp. 1-49.
- Marwick, D., ed. 1977, *Harold Lasswell on Political Sociology*, University of Chicago Press, Chicago.
- Mead, M. 1961, "Anthropology among the sciences", in *American Anthropologist*, 63, pp. 475-482.
- Merton, R. M., 1973, *The Sociology of Science*, University of Chicago Press, Chicago.
- Migdal, J. S., 1983, "Studying the politics of development and change: the state of the art", in Finifter, pp. 309-338.
- Mitchell, W. C., 1969, "The shape of political theory to come: from political sociology to political economy", in Lipset, pp. 101-136.
- Mommsen, W. J. și Osterhammel, J., 1987, *Max Weber and His Contemporaries*, Allen and Unwin, London.
- Narain, I. și Mathur, P. c., 1982, "India", in Andrews, pp. 194-206.
- O'Donnell, G.; Schmitter, P.; și Whitehead, L. ed. 1986, *Transitions from Authoritarian Rule*, 4 vol. Md: Johns Hopkins University Press Baltimore.
- Olson, M., 1965, *The Logic of Collective Action*, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). 1972, *Interdisciplinarity, Problems of Teaching and Research in Universities*, OECD, Paris.
- Pye, L. W., 1958, "The non-western political process", *Journal of Politics*, 20, 468-86.
- Pye, L. W., 1975, "The confrontation between discipline and area studies" in L. W. Pye (ed.) *Political Sciences and Area Studies: Rivals and partners*, Indiana University Press, Bloomington, pp. 3-22.
- Radnitzky, G. și Bernholz, P. (ed.), 1986, *Economic Imperialism: The Economic*

- Approach Outside the Traditional Areas of Economics, Paragon House, New York.
- Randall, V., 1991, "Feminism and political analysis", in *Political Studies*, 39, pp. 513-32.
- Rokkan, S. et al. "Număr special dedicat modelului geo-economic-politic al lui Rokkan", în *Revue Internationale de Politique Comparée*, 2(#1), 1995, pp. 5-170.
- Rokkan, S., ed. 1979. *A Quarter Century of International Social Science*, Concept Co., New Delhi.
- Rokkan, S.; Urwin, D.; et al., 1987, *Centre-Periphery Structures in Europe*, Campus Verlag, Frankfurt.
- Rokkan, S. și Valen H., 1964, "Regional contests in Norwegian politics", in E. Allardt (ed.), *Cleavages, Ideologies and Party Systems*, pp. 162-238 și Y. Littunen, "Transactions of the Westermarck Society", Vol. X. Helsinki: Academic Rockstore.
- Rostow, W. W., 1963, *The Stages of Economic Growth*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Ruin, O., 1982, "Sweden", in Andrews, pp. 299-319.
- Russett, B. M. et al., 1965, *World Handbook of Political and Social Indicators*, Yale University Press, New Haven, Conn.
- Sartori, G. 1969, "From the sociology of politics to political sociology", in Lipset, pp. 65-100.
- Sartori, G., *Social Science Concepts: A Systematic Analysis*, Sage, London, 1984.
- Sauvy, A. "Trois mondes, une planète", *L'Observateur*, 14 august 1952.
- Sauvy, A. (ed.) Prefată, 1956, *Le Tiers Monde, sous-développement et développement*, Institut National d'Etudes Demographiques, Paris.
- Scheuch, E. K., 1966, "Cross-national comparison using aggregate data" R. Merritt și S. Rokkan (ed.), in *Comparing Nations*, Yale University Press, New Haven, Conn, pp. 131-167.
- Scheuch, E. K. 1969, "Social context and individual behavior", in M. Dogan și S. Rokkan (ed.), *Quantitative Ecological Analysis in the Social Sciences*, MIT Press, Cambridge, Mass, pp. 133-155.
- Scheuch, E. K. 1988, "Quantitative analysis of historical material as the basis for a new cooperation between history and sociology", *Historical Social Research*, 46, pp. 25-30.
- Scheuch, E. K. 1991, "German sociology", Vol. 4, in (ed.) E. F. și M. L. Borgatta *Encyclopaedia of Sociology*, New York: Macmillan, pp. 762-72.
- Sears, D. O. și Funk, C. L., 1991, "Graduate education in political psychology", in *Political Psychology*, 2, pp. 345-362.
- Siegfried, A., 1913, *Tableau Politique de la France de l'Ouest sous la III République*, Colin, Paris.
- Sills, D. L. ed. 1968, *International Encyclopaedia of Social Sciences*, Macmillan New York.
- Simon, H. A., 1982, *Models of Bounded Rationality*, MIT Press, Cambridge, Mass.
- Smelser, N. J. 1967, "Sociology and the other social sciences", in P. Lazarsfeld, W. H. Sewell, H. L. Wilensky (eds.) *The Uses of Sociology*, Basic, New York, pp. 3-44.
- Sorokin, P. A., 1924, *Contemporary Sociological Theories*, Harper & Row, New York.
- Stouffer, S. A., 1950, *American Soldier*,

- Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Tönnies, F., 1887, *Gemeinschaft und Gesellschaft*, Curtius, Berlin.
- Trent, J. E. 1979, "Political science beyond political boundaries", in Rokkan, pp. 181-99.
- Truman, D. b., 1955, *The Governmental Process*, Knopf, New York.
- Turner, F. J., 1959, *The Significance of the Frontier in American History*, P. Smith (ed.), Gloucester, Mass, publicat inițial în 1893.
- United Nations, Department of International Economic and Social Affairs, 1951 și următoarele. *Reports on the World Social Situation*, United Nations, New York.
- United Nations, United Nations Department Programme (UNDP), 1990 și următoarele. *Human Development Report*, Oxford University Press for the UNDP, New York.
- UNESCO, 1970, Partea I: Social Sciences. Main trends of Research in the Social
- and Human Sciences, Mouton, Paris.
- Valade, B., Pareto, 1990, *La naissance d'une autre sociologie*, PUF, Paris.
- Vanhanen, T., 1984, *The Emergence of Democracy: A Comparative Study of 119 States, 1850-1979*, Helsinki: Finnish Society of Sciences and Letters.
- Wallerstein, I., 1974, *Modern World System*, Academic Press, New York.
- Weingart, P. 1986, "T. S. Kuhn: revolutionary or agent provocateur", in Deutsch et al. pp. 265-285.
- Wiarda, H. J. 1989, "Rethinking political development: a look backward over thirty years and a look ahead", in *Studies in Comparative International Development*, 24 (#4), pp. 65-82.
- Wirth Marwick, E. 1977, (ed.), *Psychopolitical Analysis: Selected Writing of Nathan Leites*, Sage, London.
- Wittfogel, K. A., 1957, *Oriental Despotism*, Yale University Press, New Haven, Conn.